

УДК 343.98(477)

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2024-3-4.26>**Попов В. Ю.,**

кандидат юридичних наук, докторант

*Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України*

ORCID: 0009-0003-9020-9448

МЕХАНІЗМ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: СКЛАДОВІ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

THE MECHANISM OF INTERVENTION IN THE REPRESENTATIVES' STATE AUTHORITIES ACTIVITIES: COMPONENT AND PRACTICAL SIGNIFICANCE

У статті на підставі аналізу теоретичних підходів до визначення сутності та складових компонентів механізму злочину, аналізу емпіричних даних з'ясовано особливості механізму кримінально протиправної діяльності, пов'язаної зі втручанням у діяльність представників органів державної влади. Визначено обов'язкові складові такого механізму на прикладі втручання у діяльність члена виборчої комісії, комісії з референдуму, державних діячів, представників правоохоронних органів, суддів, присяжних, народних засідателів.

Запропоновано під механізмом втручання у діяльність представників органів державної влади розуміти складну та динамічну систему взаємодіючих криміналістично значущих елементів кримінально протиправної діяльності суб'єкта, потерпілої особи і факторів об'єктивної дійсності, що є відображенням злочинної діяльності та зумовило формування джерел криміналістичної значущої інформації. Визначено, що механізм втручання у діяльність представників органів державної влади може включати в себе відомості про: 1) ситуацію вчинення втручання (незаконного впливу) на чітко окреслений законодавцем перелік осіб, які можуть визнаватися потерпілими і на момент учинення протиправних дій займають відповідне службове становище, із відображенням відомостей про місце, час, обстановку вчиненого діяння; 2) сукупність дій злочинця, що пов'язані зі здійсненням конкретних активних умисних дій, спрямованих на перешкоджання виконанню потерпілою особою своїх службових обов'язків або на схилення її до прийняття незаконного рішення; 3) особу потерпілого, його статус, рід діяльності, поведінку та спосіб його дій; 4) відомості про реалізовані злочинцем дії, пов'язані зі втручанням і його особою. Піддано аналізу означених складових з урахуванням особливостей кримінально-правових характеристик кримінальних правопорушень досліджуваного виду. Наголошено, що окремі елементи механізму можуть перебувати між собою у кореляційних зв'язках, указано про можливість ненастання суспільно небезпечних наслідків від кримінально протиправної діяльності, пов'язаної зі втручанням.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, розслідування, механізм кримінально-протиправної діяльності, втручання, орган державної влади, державний службовець, працівник правоохоронного органу, державний діяч, суддя, член виборчої комісії.

The article, based on the analysis of theoretical approaches to the definition of the essence and components of the mechanism of crime and analysis of empirical data, clarified the peculiarities of the mechanism of criminal illegal activity associated with interference in the activities of representatives of state authorities. Mandatory components of such a mechanism have been determined, using the example of interference in the activities of a member of the election commission, referendum commission, government officials, and representatives of law enforcement agencies, judges, jurors, and people's assessors.

It is proposed to understand the mechanism of intervention in the activities of representatives of state authorities as a complex and dynamic system of interacting forensically significant elements of the criminally illegal activity of the subject, the victim, and factors of objective reality, which is a reflection of criminal activity and caused the formation of sources of forensically significant information. It was determined that the mechanism of interference in the activities of representatives of state authorities might include information on 1) the situation of interference (illegal influence) on a list of persons clearly defined by the legislator who can be recognized as victims and occupy a relevant official position at the time of committing illegal actions, with by displaying information about the place, time, and circumstances of the committed act; 2) a set of actions of the criminal, which are related to the implementation of specific active, intentional actions, aimed at preventing the victim from performing his official duties or at inducing him to make an illegal decision; 3) identity of the victim, his status, type of activity, behavior, and method of his actions; 4) information about the actions taken by the criminal, related to the intervention and his identity. The specified components were analyzed, considering the peculiarities of the criminal-legal characteristics of criminal offenses of the investigated type. It is emphasized that individual elements of the mechanism can be correlated, and the possibility of non-

occurrence of socially dangerous consequences from criminally illegal activity related to intervention is indicated.

Key words: *criminal offense, investigation, mechanism of criminal and illegal activity, intervention, state authority, civil servant, law enforcement officer, public official, judge, member of the election commission.*

Постановка проблеми. На конституційному рівні проголошено, що утвердження та забезпечення прав і свобод людини – це головний обов'язок держави [1]. З огляду на це вона наділяє своїх представників відповідними владними повноваженнями з метою надання обов'язковості законним рішенням своїх представників, забезпечення їх виконання.

Діяльність асоціальних осіб, які мають анти-соціальні і подекуди злочинні мотиваційні установки, тобто схильні до порушення правових норм, зумовлює той факт, що з часом перед державою постало завдання щодо забезпечення підтримання в суспільстві авторитету представників органів державної влади. Водночас ураховуючи, що останні все частіше ставали об'єктом злочинних посягань на законодавчому рівні таким загальносоціальним цінностям, як життя та здоров'я представників органів державної влади, зокрема, працівників правоохоронних і судових органів, державних діячів, об'єктам їх приватної власності та іншим суспільним відносинам і цінностям, надано статус кримінально-правової охорони. При цьому актуалізувалася потреба в захисті законної діяльності представників органів державної влади, адже у її провадженні також усілякими способами перешкоджали заінтересовані особи, вдавалися до незаконних втручань тощо.

На теперішній час група кримінальних правопорушень, пов'язаних із втручанням є численною. І попри те, що підходи вчених щодо їх визначення відрізняються, опираючись на різні елементи кримінально-правових характеристик цих кримінальних правопорушень та інші іманентні ознаки, усе ж таки не можна спростувати можливість самостійного виокремлення цілої групи кримінальних правопорушень. На нашу думку, до групи кримінальних правопорушень, пов'язаних із втручанням мають бути віднесені ті злочини та кримінальні проступки у яких законодавцем вжито такі термінологічні конструкції, як

1) втручання в діяльність (рідше – втручання у здійснення повноважень);

2) вплив (або незаконний вплив);

3) перешкоджання діяльності.

Ураховуючи численність досліджуваної нами групи кримінальних правопорушень, а також з метою з'ясування можливості їх об'єднання в одну групу, вважаємо за потрібне проаналізувати особливості механізму кримінально-протиправної діяльності, що має на меті здійснення втручання у діяльність представників органів державної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми втручання у діяльність представ-

ників органів державної влади вже неодноразово висвітлювалися у спеціальній літературі. Питання кримінальної відповідальності та кримінологічної характеристики втручання та перешкоджання діяльності представників органів державної влади розкрито в роботах А. В. Боровика, Є. М. Блажівського, С. М. Гусарова, І. М. Залялової, Р. В. Кархута, О. О. Кирбят'єва, Є. В. Пилипенка, Ю. П. Степанової, А. О. Цховребова, В. С. Яковлевої та багатьох інших.

Вирішення проблем розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із втручанням у діяльність представників органів державної влади, знаходять своє висвітлення в роботах В. О. Гусєвої [2], С. О. Книженко [3], О. О. Посашкова [4], О. А. Білічак та А. І. Макарова [5], а також деяких інших вчених. Особливості механізму вчинення кримінальних правопорушень знаходили були предметом дослідження П. Біленчука, А. Ф. Волобуєва, С. Князева, О. В. Пчеліної, М. В. Салтевського, О. А. Самойленко, В. В. Тіщенко та ін. При цьому комплексне дослідження механізму цих кримінальних правопорушень у теорії юридичної науки поки що проведено не було. Це засвідчує нагальність і своєчасність цього дослідження, а отже, й актуальність означеної проблематики.

Метою статті є визначення особливостей механізму кримінально-протиправної діяльності, що пов'язана із втручанням у діяльність представників органів державної влади.

Виклад основного матеріалу. За весь період свого становлення та розвитку криміналістика, як слушно вказує В. А. Журавель, традиційно вивчала функціональну сторону злочину (злочинної діяльності), тобто її передусім цікавили переважно відповіді на питання: де, коли, в який час, за яких обставин, яким чином, якими знаряддями вчинено суспільно небезпечне діяння. Загалом, добре усвідомлюючи, що таке предмет криміналістики, вчені тривалий час не могли запропонувати універсального, об'єднуючого терміну, який би найбільш точно і повно висвітлював зміст предмета цієї галузі знань. Такий термін з'явився на початку 1970-х років і отримав назву «механізм злочину» [6, с. 143–144].

Пізніше це поняття стало домінуючим і в більшості запропонованих визначень предмета криміналістики з'являлася вказівка на таку складову, як закономірності «механізму злочину» або «механізму злочинної діяльності». Тобто це забезпечило формування нових фундаментальних категорій, котрі набули статусу об'єкту самостійного криміналістичного пізнання.

Поглиблюючись у сутність поняття «механізм злочину» вчені розвивали різні теорії, ними фор-

мулювалися різні пропозиції та висновки. Свого часу А. Ф. Волобуєв зазначив, що «...поняття механізму злочину в криміналістиці є спорідненим з поняттям складу злочину в кримінальному праві, оскільки обидва вони сформувалися в результаті вивчення спільного об'єкту – злочинності, але під різними кутами зору. Використовуючи це поняття, криміналістика акцентує увагу на функціональному боці протиправної діяльності як системи детермінованих діянь і відносин на шляху досягнення злочинної мети (настання злочинного результату). Тому поняття механізму злочину є більш широким за своїм змістом у порівнянні з поняттям складу злочину» [7, с. 16–17].

У подальшому суттєву увагу визначенню дефініції поняття «механізм злочину» приділила О. В. Пчеліна. На думку авторки, він є відображенням акту скоєння злочину, його діяльністю стороною, тобто складовою, котра знаходить своє відображення в дійсності у практичних діянь його виконавців. Вчена зауважила, що співвідношення механізму злочину та криміналістичної характеристики відповідає співвідношенню дієвої (функціональної) і теоретичної сторони одного об'єкта та злочинної діяльності відповідно [8, с. 119].

Комплексно до дослідження механізму злочину підійшла Н. А. Сьоміна. У своєму дисертаційному дослідженні вчена виклала позицію, що під механізмом учинення злочину слід розуміти складний, динамічний процес, що включає взаємодію всіх елементів злочинної діяльності та всі дії злочинця спрямовані на реалізацію злочинного задуму [9, с. 148].

Слушною вважаємо позицію А. Ф. Волобуєва, який визначив, що «механізм злочину, будучи його функціональною (динамічною) стороною, є частиною об'єктивної дійсності і тому виступає як об'єкт, а окремі його властивості – як предмет» [10].

З огляду на приведені позиції авторів, можемо зауважити, що їх суттєво вдосконалив В. А. Журавель. Науковець запропонував під механізмом злочину розуміти внутрішній, системний, складний і динамічний порядок взаємодії криміналістично значущих елементів злочинної діяльності суб'єкта та факторів об'єктивної дійсності, що відображають зміст злочинної діяльності та зумовлюють виникнення криміналістично значущої інформації. На переконання вченого ця система включає:

- ситуацію кримінального правопорушення;
- предмет злочинного посягання;
- сукупність дій злочинця та пов'язаних із ним осіб щодо підготовки, учинення та приховування кримінальних правопорушень;
 - ставлення суб'єкта до вчиненого діяння, своїх дій та їх наслідків;
 - поведінку потерпілого та дії осіб, які стали випадковими учасниками злочину;

– зв'язок між діями та злочинним результатом. При цьому криміналістичне вчення про механізм злочину, згідно з позицією видатного вченого, досліджує сутність і зміст функціональної сторони злочинної діяльності, закономірності взаємодії учасників злочинної події між собою та з навколишнім матеріальним середовищем, а також закономірності, що визначають джерела злочинної діяльності, криміналістичну інформацію про злочин. Процес безпосереднього утворення матеріальних та ідеальних слідів, закономірності відображення в них необхідної інформації є предметом вивчення іншого окремого криміналістичного вчення про механізм слідоутворення [6, с. 151]. Погоджуємося з позицією вченого та вважаємо за потрібне наголосити на активізації наукових пошуків у частині розроблення криміналістичного знання про механізм злочинів окремих груп і видів.

Разом із цим, слід зауважити, що знаходили та продовжують висвітлюватися більш спрощені підходи до визначення складових механізму. Наприклад, М. В. Салтевський свого часу запропонував виокремлювати взаємодіючі (взаємозалежні) компоненти механізму скоєння злочину, серед яких: суб'єкти злочинної діяльності; предмет злочинної діяльності; засоби та сліди злочинної діяльності [11, с. 40–41].

Під час дослідження проблематики структуризації механізму злочину Л. В. Дундич узагальмила дійшла висновку, що достатньо часто вона в загальному проводиться без урахування та прив'язки до завдань щодо дослідження типових моделей вчинення злочину певного виду. Через це, згідно із позицією авторки, знижується практичне значення подібних розробок, адже існує суттєвий дефіцит криміналістично значущої інформації про деякі елементи механізму, зв'язки між ними, котрі мали б бути покладені в його основу [12, с. 126–127].

Беручи до уваги викладені теоретичні позиції, вважаємо, що при дослідженні особливостей механізму втручання у діяльність представників правоохоронних органів слід урахувувати особливості їх кримінально-правових характеристик, принаймні обов'язкових елементів складу кримінального правопорушення, адже в протилежному разі складно буде говорити про наявність ознак злочинності в діях особи. Також урахувувати конкретні типові обставини вчинення цих кримінальних правопорушень, особливості носіїв інформації щодо події кримінального правопорушення, учасників події, особливості механізму слідоутворення. Це все, як доречно, зауважив В. А. Журавель, гарантуватиме можливість висування слідчих версій, планування розслідування, його безпосереднє провадження, ідентифікацію винного, потерпілого (потерпілих), а також сприятиме правильній кримінально-правовій кваліфікації вчиненого [6, с. 151].

Як ми вже зазначали, група кримінальних правопорушень, що пов'язані з втручанням, є численною. Беззаперечно сюди слід відносити ті, що передбачені ч. 4 ст. 157, ст.ст. 343, 344, 376 Кримінального кодексу України. Тому ми будемо перш за все керуватися тими емпіричними даними, що стосуються саме окреслених кримінальних правопорушень.

Одним із основних елементів механізму кримінально протиправної діяльності, а в контексті досліджуваної нами групи кримінальних правопорушень є найголовнішим, є потерпілий, особливості його роду діяльності та поведінки.

При криміналізації діянь у вигляді втручання фактично законодавцем криміналізовано незаконний вплив на відповідного суб'єкта, що може здійснюватися у будь-якій формі та спрямований на:

- 1) перешкоджання виконанню ним своїх службових обов'язків;
- 2) схилання до прийняття незаконних рішень;
- 3) примушування до зловживання своїми повноваженнями та прийняття незаконних рішень з використанням службового становища.

При цьому практиці фактично реалізоване особою діяння не завжди повністю узгоджується із тим, що закріплене в диспозиції, адже в останній визначено найзагальніше, котре визначає істотні ознаки вчиненого особою діяння. Як слушно зазначають у спеціальній літературі, вони співвідносяться між собою як явище, що існує в об'єктивній дійсності, і юридичне поняття про нього, в якому об'єднані найбільш істотні, найбільш типові й універсальні зовнішні ознаки [13, с. 102]. При цьому найчастіше поняття про явище є вужчим, аніж саме явище, котре мало місце в реальній дійсності. При цьому мінімальна кількість зовнішніх ознак, водночас є необхідною та достатньою для кваліфікації конкретного кримінального правопорушення за об'єктивною стороною його складу.

Способи втручання в діяльність представників органів державної влади є численними та багатоманітними. Найчастіше вони обираються з урахуванням особливостей обстановки вчинення кримінального правопорушення, індивідуальних характеристик особи злочинця, зокрема його, статусу в суспільстві, займаної посади тощо, часто – із залученням співучасників, у тому числі з використанням корупційних зв'язків.

Щодо використаних законодавцем термінологічних конструкцій, вжитих для позначення безпосередніх способів учинення втручанням у діяльність, то вони є недостатньо розробленими. Законодавцем згадується, що втручання здійснюється «з метою впливу на їхні дії чи рішення» (ч. 4 ст. 157 КК України), «вплив у будь-якій формі ... з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків, здійсненню ... діяльності або добитися прийняття незаконного

рішення» (ч. 1 ст. 343 КК України), «втручання в будь-якій формі в діяльність ... з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення» (ч. 1 ст. 376 КК України) [14].

Водночас під втручанням у діяльність працівника правоохоронного органу згідно з Постановою Пленуму ВС України «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» слід розуміти «конкретні дії, спрямовані на перешкоду у виконанні цим працівником службових обов'язків або на досягнення прийняття неправомірного рішення». Нею ж визначено, що втручання може полягати «в умовлянні, шантажуванні потерпілого, погрози відмовити у наданні законних благ, а також у будь-якій іншій формі впливу» [15].

При цьому під «втручанням у діяльність судових органів слід розуміти вплив на суддю у будь-якій формі (прохання, вимога, вказівка, погроза, підкуп, насильство, критика судді в засобах масової інформації до вирішення справи у зв'язку з її розглядом тощо) з боку будь-якої особи з метою схилити його до вчинення чи невчинення певних процесуальних дій або ухвалення певного судового рішення. При цьому не має значення, за допомогою яких засобів, на якій стадії процесу та в діяльність суду якої інстанції здійснюється втручання» [16]. Інших законодавчих положень або офіційних роз'яснень немає. В юридичній літературі дають більш різноманітні визначення та види різновидів.

Наприклад, С. О. Книженко до типових способів втручання в діяльність судових органів віднесла прості, кваліфіковані способи та втручання з використанням свого службового становища. Серед простих способів авторкою виокремлено такі форми впливу, які здебільшого реалізуються без значних витрат ресурсів та можуть бути, як безпосередніми, так і опосередкованими [17, с. 169]. Прикладом безпосереднього впливу є ситуації, коли особа з метою добитися від судді певного рішення у цивільному провадженні почав переслідувати суддю і з використанням погроз виразив вимогу прийняти незаконне рішення [18]. Опосередкований вплив, згідно із позицією вченої, здійснюється через третіх осіб. Кваліфіковані способи – це вплив, який включає в себе злочинні комбінації, що можуть включати блокування залів судових засідань чи приміщень суду, несанкціоновані протести біля будівель суду тощо [17].

З огляду на викладені положення можемо узагальнити, що будь-яке втручання та незаконний вплив передбачають реалізацію активних дій, спрямованих на перешкоджання діяльності та прийняття незаконних рішень. Таким чином, така мета визначає спрямованість діянь особи

злочинця, котрим є фізична осудна особа, котра досягла 16-річного віку.

Реалізований спосіб втручання або незаконного впливу зумовлює формування відповідної «слідової картини», котрі від ситуації до ситуації можуть суттєво відрізнятися. Найпоширенішими є ідеальні та цифрові (електронні) сліди.

Щодо потерпілих і їх діяльності слід зауважити, що вона має бути законною і здійснюватися відповідно до функціональних обов'язків. Зокрема, про вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 344 КК України, може свідчити тільки втручання у діяльність визначених кримінальним законом суб'єктів, які, зокрема, обіймають найвищі посади у державному секторі й уособлюються із самою державою, тому посягання на них завдає значної шкоди іміджу держави та її органам влади. До них належать: «Президент України, Голова Верховної Ради України, народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, Голова Конституційного Суду України, суддя Конституційного Суду України, Голова чи член Вищої ради правосуддя, Голова чи член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини або його представника, Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Державного бюро розслідувань, Директор Бюро економічної безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Рахункової палати чи інший член Рахункової палати, Голова або член Центральної виборчої комісії, Голова Національного банку України, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова Антимонопольного комітету України, Голова Фонду державного майна України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» [14].

Від втручання, передбаченого ст. 343 КК України, потерпілими можуть бути: працівник правоохоронного органу, судовий експерт, працівник органу державної виконавчої служби чи

приватний виконавець, а також близький родич державного виконавця чи приватного виконавця [14]. Потерпілими від втручання у діяльність судових органів є судді, присяжні, народні засідателі. Погоджуємося, що судді – це найбільш поширена та водночас уразлива група жертв, що зумовлено професійними віктимними властивостями цієї категорії осіб та їх віктимною поведінкою [19, с. 5]. При цьому вважаємо, що потерпілий від втручання у діяльність завжди повинен усвідомлювати протизаконність застосованого щодо нього незаконного впливу, керуватися некорисливими мотивами, адже в разі його зацікавленості у прийнятті незаконних рішень, може бути спростовано наявність втручання, а варто буде констатувати наявність підстав для кваліфікації дій представників органів державної влади, як службового або корупційного злочину.

Висновки. Механізм втручання у діяльність представників органів державної влади є складною і динамічною системою взаємодіючих криміналістично значущих елементів кримінально протиправної діяльності суб'єкта, потерпілої особи і факторів об'єктивної дійсності, що є відображенням злочинної діяльності та зумовило формування джерел криміналістичної значущої інформації. Він включає в себе відомості про:

1) ситуацію вчинення втручання (незаконного впливу) на чітко окреслений законодавцем перелік осіб, які можуть визнаватися потерпілими і на момент учинення протиправних дій займають відповідне службове становище, із відображенням відомостей про місце, час, обстановку вчиненого діяння;

2) сукупність дій злочинця, що пов'язані зі здійсненням конкретних активних умисних дій, спрямованих на перешкоджання виконанню потерпілою особою своїх службових обов'язків або на схилення її до прийняття незаконного рішення;

3) особу потерпілого, його статус, рід діяльності, поведінку та спосіб його дій;

4) відомості про реалізовані злочинцем дії, пов'язані зі втручанням і його особою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. БД «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 17.05.2024).
2. Гусева В. О. Теоретичні основи методики розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 538 с.
3. Книженко С. О. Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються шляхом незаконного втручання в діяльність судових органів або протиправного впливу на учасників судочинства. *Право і суспільство*. 2016. № 2. Ч. 1. С. 196–200.
4. Посашков О. О. Теоретичні передумови формування криміналістичної характеристики втручання в діяльність судового експерта. *Юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16). Т. 4. С. 303–306.
5. Білічак О. А., Макаров А. І. Криміналістична класифікація злочинів, вчинених щодо працівників поліції у зв'язку із виконанням службових обов'язків як складова методики розслідування. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2 (68). С. 237–242.

6. Zhuravel V. A. Crime mechanism as a category of criminalistics. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2020. № 27 (3). P. 142–154. DOI: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.27\(3\).2020.142-154](https://doi.org/10.37635/jnalsu.27(3).2020.142-154).
7. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 336 с.
8. Пчеліна О. В. Механізм вчинення економічних злочинів. *Право і безпека*. 2009. № 4 (31). С. 118–122.
9. Сьоміна Н. А. Механізм вчинення злочину: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 160 с.
10. Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2019. 122 с.
11. Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2005. 588 с.
12. Дундич Л. В. Поняття і структура механізму злочину. *Форум права*. 2008. № 1. С. 125–129.
13. Ус О. В. Кваліфікація злочину за ознаками суб'єктивної сторони складу злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2017. Випуск 47. Том 3. С. 101–106.
14. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Верховна Рада України*: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 16.05.2024).
15. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів: Постанова Верховного суду України від 26.06.1992 № 8. *Верховна Рада України*: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
16. Про незалежність судової влади: Постанова Верховного суду України від 13.06.2007 № 8. *Верховна Рада України*: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07> (дата звернення: 16.05.2024).
17. Книженко С.О. Способи втручання в діяльність судових органів. Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики. тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 жовт. 2021 р.) Харків : ХНУВС, 2021. С. 169–171.
18. Вирок Бородянського районного суду Київської області від 19 червня 2012 року у справі № 1006/3678/12. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/24885853> (дата звернення: 18.05.2024).
19. Яковлева В. С. Кримінологічна характеристика та запобігання втручання у діяльність судових органів: дис. ... д-ра філософ.: 081 Право. Харків, 2023. 260 с.